
Solleveld. Een uniek duingebied

Kees Vertegaal
Vertegaal Ecologisch Advies en Onderzoek
Middelste Gracht 87v, 2312 TT Leiden

Dit nummer van Holland's Duinen is een 'special', geheel gewijd aan Solleveld, het duingebied tussen Den Haag en Ter Heijde dat (mede) door Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (DZH) wordt beheerd. Solleveld is een uniek duingebied. Geologisch gezien bestaat het voor het grootste deel uit 'Oude Duinen', duin- en strandafzettingen die duizenden jaren geleden langs de toenmalige Nederlandse kustlijn zijn afgezet. Alleen de meer zeewaarts gelegen delen zijn meer recent ontstaan. Dit zijn, evenals Meijndel en Berkheide, 'Jonge Duinen'. De Oude Duinen behoren in West-Nederland met de oeverwallen van de grote rivieren tot de gebieden uit het Holoceen die het langst door mensen worden bewoond. Het landschap is in de loop van de eeuwen intensief beïnvloed door achtereenvolgende vormen van landgebruik. De strandwallen en strandvlakten waaruit Oude Duinafzettingen bestaan, zijn ook aanwezig in de ondergrond van Den Haag, Wassenaar en Voorschoten, de Bollenstreek en Zuid-Kennemerland. Wat Solleveld bijzonder maakt is dat hier een veel ouder stadium van landschappelijke ontwikkeling bewaard is gebleven. Waar Oude Duinen elders veranderden door stedenbouw, aanleg van landgoederen en bollenteelt, zijn in Solleveld nog restanten aanwezig van het agrarische landschap uit een periode kort na de Middeleeuwen.

Terwijl de bijzondere kwaliteiten van de Jonge Duinen vooral bepaald worden door het relatief natuurlijke karakter en de geringe menselijke invloed op het ecosysteem, is de landschappelijke betekenis van Solleveld juist een gevolg van duizenden jaren van menselijke geschiedenis. In dit themanummer wordt daarom met recht veel aandacht besteed aan landschappelijke ontwikkeling, archeologie en cultuurhistorie van Solleveld. In andere artikelen wordt ingegaan op de – deels zeer specifieke – floristische en ornithologische betekenis van het gebied.

© Rijkswaterstaat - 18 oktober 2005 - 11.03 uur

De naam 'Solveld' komt voor in een 14^e eeuwse 'Meetboek' en had waarschijnlijk betrekking op twee percelen aan de Monsterseweg, ter hoogte van het huidige Dorestad (Van der Meer 2001). Op de kaart van Cruquius uit 1712 komt de naam Zolle Velt voor, iets ten noorden van deze locatie; hier stond tot het begin de 20^e eeuw de boerderij Solleveld.

'Solleveld' is nu zowel de naam van het door DZH beheerde terrein als van het (voormalige) beschermde natuurmonument, dat bestaat uit de duinen en landgoederen tussen Kijkduin/Den Haag en Ter Heijde. Het maakt deel uit van het Natura 2000-gebied 'Solleveld & Kapittelduinen'; dit omvat ook het duingebied ten zuiden van Ter Heijde tot Hoek van Holland, evenals een aantal gebieden meer landinwaarts. Het voormalige natuurmonument is ongeveer 340 hectare groot; ongeveer de helft hiervan (174 hectare) is in beheer bij DZH. De zeeverende duinen (ruim 90 ha) worden beheerd door het Hoogheemraadschap van Delfland. Aan de noordoostkant liggen de landgoedbossen Ockenburgh, Hyacintebos, Van Leydenhof, Ockenrode en Dorestad, die worden beheerd door het Zuid-Hollands Landschap, gemeente Den Haag en enkele particuliere instellingen.

Eeuwen geleden waren de duinen hier veel breder. Tussen 1600 en 1800 is meer dan vijfhonderd meter duin door afslag verdwenen. Om verdere erosie tegen te gaan werden rond 1800 de Delflandse Hoofden aangelegd. Daarna bleven duinverzwaringen noodzakelijk. Zo werd in 1962 ten noorden van Ter Heijde een strook binnenduin afgegraven voor versterking van de zeereep. In 1985 werd de toenmalige zeereep versterkt door aanleg van een tweede duinregel aan de landzijde ervan. Vanaf 1990 is de structurele kusterosie tot staan gebracht door regelmatige strand- en vooroeversuppleties. Dit jaar (2009) wordt de kust opnieuw versterkt, ditmaal door aanbrengen van een nieuwe duinregel vóór de huidige zeereep. De duinen worden daardoor 50 tot 80 meter breder. Solleveld wordt hierdoor ongeveer 30 hectare groter.

Het door DZH beheerde 'Solleveld' bestaat overwegend uit open, vrij vlakke terreinen, tussen de zeeverende dubbele zeereep aan de zee kant en de bosrijke landgoederen aan de noordoostzijde (zie o.a. Lucas, 1993). Ten zuiden van het pompstation wordt de bosstrook steeds smaller. Wat verderop grenst het open duinterrein direct aan de Haagweg, resp. de Slaperdijk. Het stuk tussen Kijkduinpark (de vroegere Camping Ockenburgh) en Slag 19 (ter hoogte van het Pompstation) bestaat overwegend uit het vlakke landschap van de Oude Duinen; hier is de drinkwaterproductie geconcentreerd. Aan de zee kant zijn lage, uitwiggende uitlopers van de Jonge Duinen aanwezig. Aan de noordoostkant liggen de voor Solleveld kenmerkende struikheideveldjes; ook valt een deel van het eikenbos binnen het DZH-terrein. Het gedeelte tussen Slag 19 en de Schelpweg wordt het 'Polanenduin' genoemd. Direct grenzend aan de slag is een vlak landschap met vroegere akkertjes, verder richting Schelpweg zijn echte – jonge – duinen, het meest reliëfrijke stuk van Solleveld. Ook het terrein 'De Geest', tussen de Schelpweg en Ter Heijde bestaat uit Jonge Duinen, maar is weer vrij vlak, op de kunstmatig opgeworpen Bloedberg na. De bodems van de Oude Duinen zijn overal zwak zuur tot zuur, die van de Jonge Duinen vooral aan de zeezijde kalkrijk, meer naar het midden en zuiden kalkarm. De waterhuishouding wordt in een groot deel van gebied bepaald door de drinkwaterproductie; in en rond de infiltratieplassen is open water met moerasachtige oevervegetaties aanwezig. Elders zijn alleen enkele wat diepere poelen te vinden, voor het overige is de bodem hier droog, mede als gevolg van vroegere kustafslag en lage polderpeilen.

In een van de eerste jaargangen van De Levende Natuur staat een verslag van een wandeling van Ter Heijde naar Ockenburgh (A.G. 1897). Veel van het daarin beschreven landschap is nog aanwezig en goed herkenbaar. Er werd vee geweid en er werden aardappelen verbouwd op de akkerlandjes. Tien jaar eerder (1887) was de Delftsche Duinwaterleiding begonnen met de winning van ondiep duinwater. In 1923 ging deze op in de Westlandsche Drinkwatermaatschappij (WDM). Rond 1900 was het agrarische gebruik vanwege verdroging gestaakt. In 1970 werd begonnen met infiltratie van boezemwater, vanaf 1983 met voorgezuiverd Maaswater. Anders dan bij DZH was er bij de toenmalige WDM weinig aandacht voor het natuurbeheer. Om te voldoen aan een van de voorwaarden van de provincie bij een vergunning voor uitbreiding van de productiecapaciteit werd in 1989 een eerste beheerplan opgesteld (Vertegaal e.a. 1989). In de periode daarna werden uiteenlopende beheermaatregelen uitgevoerd; in 1992 werd begrazing met fjordenpaarden gestart om de sterke vergrassing in de droge duin buiten het drinkwaterproductiesysteem tegen te gaan. In 1993 ging de WDM op in het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland. In de periode 2004-2005 is het drinkwaterproductiesysteem heringericht; enkele afgelegen infiltratieplassen in het Polanenduin werden opgeheven, rond Solleveld werden plassen en plasoevers aangepast om de infiltratiecapaciteit en de natuurwaarden te vergroten. Tot enkele jaren geleden was

Solleveld op de centrale slag naar zee na geheel afgesloten voor publiek; in 2002 werd een onverharde wandelroute door Solleveld, met een in het broedseizoen afgesloten extra lus via het Polanenduin, opengesteld voor een beperkte groep van 2000 vergunninghouders. Enkele jaren later werd de doorgang van de centrale slag naar zee afgesloten.

Tot op de dag van vandaag is Solleveld bewaard gebleven als bijzonder maar tamelijk onbekend duingebied. De anonieme wandelaars uit 1897 zouden hun route waarschijnlijk nog probleemloos hebben teruggevonden. Toen wij 1989 in een concept van het toenmalige beheerplan Solleveld als "uniek" bestempelden werd dit door de toenmalige WDM-directie niet geaccepteerd: biologen hadden maar de neiging alles uniek te noemen. In een volgende versie werd dit vervangen door "enig in zijn soort". In de discussie die volgde werd uiteindelijk duidelijk dat in geen ander gebied in Nederland het Oude Duinlandschap te vinden is in de vorm zoals dit in Solleveld bewaard is gebleven. De aanvankelijke scepsis van de WDM-leiding sloeg om in trots. Enkele maanden later werden zij buiten gesignaleerd als aankomende natuurliefhebbers, gewapend met de Flora van Nederland.

Literatuur

- A.G. (1897). Een uitstapje naar de duinen. *De Levende Natuur* 2: 129-132.
- Duinwaterbedrijf Zuid-Holland/Staatsbosbeheer (2000). Beheersplan Berkheide Meijendel Solleveld 2000-2009. Basisdocument. Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, Voorburg/Katwijk.
- Hagen, HGJM van der (2004). Beheersplan Berkheide Meijendel Solleveld 2000-2009. Supplement. Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, Voorburg/Katwijk.
- Lucas, JJM (1993). Duinlandschapskaart van Solleveld. Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, Den Haag.
- Meer, HP van der (2001). Op zoek naar Solleveld. *Holland's Duinen* 38: 13-18.
- Ommering, G van (1991). Ontwerp-beheersvisie Beschermd Natuurmonument 'Solleveld'. Bureau Duin & Kust, Leiden.
- Vertegaal, CTM, G van Ommering & JNC van der Salm (1989). Ontwerp-beheersvisie voor het waterwingebied van de WDM in het Westlands duingebied. Duin + Kust, Leiden.